

PERSPECTIEVENNOTA 2020-2023

Concept versie voor het algemeen bestuur 10 september 2019

Perspectievennota 2020-2023

Waterschap Rijn en IJssel

Inhoud

1. Inleiding.....	4
2. Omgevingsanalyse.....	5
Landelijke kaders en ontwikkelingen	5
Regionale ontwikkelingen	8
3. Programma Watersystemen	10
Omgaan met klimaatverandering.....	10
Schoon en Gezond water	11
Systeem op orde.....	12
Stedelijk water	13
Ontwikkeling investeringen	14
Totale lasten Watersystemen	15
4. Programma Waterveiligheid.....	16
Uitwerking plannen en beleid.....	16
Toetsing en dijkverbetering.....	17
Zorgplicht en instandhouding.....	17
Ontwikkeling investeringen	18
Totale lasten Veiligheid.....	19
5. Programma Afvalwaterketen.....	20
Schoon water en de afvalwaterketen.....	20
Energie en CO2	20
Circulariteit.....	21
Traject Afvalwaterketen 2050	21
Ontwikkeling investeringen	22
Totale lasten Afvalwaterketen.....	23
6. Bedrijfsvoering	24
I-Strategie en informatiemanagement	24
Omgevingswet	24
Huisvesting	25
Strategische personeelsplanning.....	25
7. Financiële verkenning en meerjarenraming	26
Ontwikkeling financieel-economische parameters (lasten).....	26
Ontwikkeling financieel-economische parameters (baten)	27
Afschrijvingsbeleid	28
Meerjarig financieel perspectief	28

Netto lasten 2020 per programma	29
Ontwikkeling weerstandsvermogen	29
Ontwikkeling schuldpositie.....	30
Opmaat naar begroting en meerjarenraming.....	30

1. Inleiding

De perspectievennota (PPN) heeft een kaderstellende functie voor de komende Begroting 2020 en de meerjarenraming. De basis hiervoor is het waterbeheerplan 2016-2021. Ook de afspraken tussen de fracties in het nieuwe algemeen bestuur, zoals opgenomen in het bestuursakkoord 'Samen een duurzame toekomst creëren', werken door in de PPN.

In deze perspectievennota is op basis van een actuele externe en interne analyse nagegaan wat er nodig is om de gestelde opgaven en de bestuurlijke ambities vanaf 2020 te realiseren. De speerpunten uit het bestuursakkoord zijn vertaald naar de drie programma's van het waterschap: veiligheid, watersystemen en afvalwaterketen. De gewenste uitvoering is financieel doorgerekend voor de periode 2020-2023, met inbegrip van de autonome (kosten) ontwikkelingen.

Voor de doorrekening is aan de inkomstenkant rekening gehouden met de afspraak uit het bestuursakkoord ten aanzien van de tariefstijging: 3% per jaar, met basisjaar 2019. Ook is voor de inkomstenkant bekeken hoe de belastingeenheden (VE's, WOZ-waarde, aantal ingezetenen) zich zullen ontwikkelen. Enerzijds zien we voor de komende jaren een lichte stijging van de belastingeenheden. Anderzijds zullen de inkomsten minder toenemen dan in voorgaande ramingen was opgenomen, vanwege de afspraak om de tariefgroei te ijkten op het jaar 2019.

Aan de uitgavenkant is gerekend met de landelijke prognoses voor de rentestand en inflatie. Daarnaast zien we een stijging van de personele lasten en van de overige lasten. De stijging van personele lasten is mede het gevolg van een voorgestelde uitbreiding van personeel, die nodig is om onze taken toekomstgericht uit te kunnen voeren. Daarbij gaat het deels om het uitvoering geven aan landelijk gestelde, wettelijke verplichtingen. De overige lasten stijgen o.a. door toenemende kosten voor ICT-gebruik en stijgende bijdragen aan samenwerkingsverbanden waaraan het waterschap deelneemt. Deze 'systeemkosten' zijn maar zeer beperkt te beïnvloeden.

Samengevat geeft deze perspectievennota aan hoe wij onze opgaven zo goed mogelijk kunnen uitvoeren, op een manier die past bij de beschikbare middelen. De financiële ramingen laten zien dat het structureel mogelijk is om een positief saldo te realiseren. De komende jaren zullen wij steeds opnieuw afwegen hoe onze opgaven en ambities passen bij de te verwachten belastingopbrengsten en bij de doelen uit het duurzaam financieel beleid.

2. Omgevingsanalyse

Voor de komende periode geeft het bestuursakkoord 'Samen een duurzame toekomst creëren' richting aan onze agenda en aan hoe wij als waterschap met onze partners invulling willen geven aan de maatschappelijke opgaven.

In dit hoofdstuk geven wij in het kort de belangrijkste ontwikkelingen in ons werkveld weer - op landelijk en op regionaal niveau - die wij willen verbinden met onze strategie, beleid en met de uitvoering.

Landelijke kaders en ontwikkelingen

Klimaat, Ruimte en Water

Vanuit het in 2018 opgestelde Interbestuurlijk Programma (IBP) wordt het steeds belangrijker om als één overheid op te treden. Het IBP benoemt een aantal thema's waarop het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen samen willen optrekken, ook richting inwoners en bedrijven. Dit geldt o.a. voor klimaatadaptatie, energie en vitaal platteland. Voor deze onderwerpen wordt - naast een landelijke afstemming - ook een regionale samenwerking gestimuleerd.

Naar aanleiding van droogte in 2018 is het grondwaterbeheer op de hoge zandgronden in Oost en Zuid-Nederland ook op landelijk niveau geagendeerd als een urgente opgave. De minister van Infrastructuur en Water adviseert namens de landelijke Beleidstafel Droogte om in te zetten op structurele maatregelen gericht op voorraadbeheer van het grondwater.

Voor deze en andere landelijke afspraken is wetswijziging in voorbereiding waarmee vanuit het Deltafonds aanvullende middelen naar de gemeenten en waterschappen kunnen vloeien. Het gaat hier om een bedrag van 300 miljoen euro op Rijksniveau, de decentrale overheden financieren eenzelfde bedrag.

De Deltabeslissing Zoetwater wordt uitgewerkt binnen ons programma Watersysteem. De Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie wordt uitgewerkt binnen de programma's Waterveiligheid (overstromingsinformatie) en Watersysteem (stresstesten). De Deltabeslissingen Waterveiligheid en Rijn-Maas Delta worden uitgewerkt binnen het programma Waterveiligheid (nieuwe normering en samenspel rivierverruiming en dijkversterking). De overige Deltabeslissingen zijn voor ons beheergebied niet van toepassing.

Schoon en Gezond Water

Voor het waarborgen van de waterkwaliteit in Europa is in 2000 de Kaderrichtlijn Water (KRW) van kracht geworden. We naderen de derde en laatste planperiode 2021-2027 van de KRW en daarmee de afgesproken uiterlijke termijn om aan de ecologische en waterkwaliteitsdoelen op basis van de KRW te voldoen. Eind 2019 moeten de betrokken partijen hun concept-maatregelen hebben opgesteld, die voor het stroomgebied van de Rijn worden gebundeld in het Stroomgebiedsbeheerplan 3. Dit plan wordt vervolgens in 2021 op landelijk niveau vastgesteld.

Deltaprogramma

In 2014 zijn vanuit het Deltaprogramma de volgende Deltabeslissingen vastgesteld:

- Waterveiligheid
- Zoetwater
- Ruimtelijke Adaptatie
- Rijn-Maasdelta
- IJsselmeergebied
- Strategische Beslissing Zand

De eerste drie thema's zijn in regionale Voorkeursstrategieën (2015) uitgewerkt. De maatregelen uit deze strategieën worden jaarlijks geactualiseerd in de Deltaplannen Waterveiligheid, Zoetwater en Ruimtelijke Adaptatie. Voor de realisatie van een aantal thema's uit het Deltaprogramma is budget in het Deltafonds gereserveerd.

Op landelijk niveau hebben de overheden en andere partners zich via de Delta-aanpak Waterkwaliteit verbonden om gezamenlijk aan de overkoepelende ambitie voor schoon water te werken. Dit is een programmatische aanpak waarmee de partijen sturen op de samenhang en voortgang van lopende (deel)trajecten op het gebied van waterkwaliteit, drinkwater en zoetwater.

In 2019 heeft het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) de maatregelen van het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer (DAW) doorgerekend. Dit betreft de vanuit de landbouw beoogde maatregelen gericht op schoon water. Vanuit de waterschappen bepalen wij onze bijdrage aan deze maatregelen met als doel synergie te realiseren. De komende periode zal duidelijk moeten worden in hoeverre de waterschappen en hun partners, ieder voor zich en samen, in staat zijn om de doelen en normen op basis van de KRW ultimo 2027 te realiseren.

Waterveiligheid en overstroming

Waterveiligheid vormt een belangrijke en vanzelfsprekende wettelijke opgave voor het waterschap. In de 'Alliantie voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma' (HWBP) werken waterschappen en Rijkswaterstaat samen aan de waterveiligheid van Nederland. Het Rijk en de waterschappen zijn samen verantwoordelijk en dragen ieder 50% bij aan de kosten van het programma. De Alliantie bereidt zich voor op de volgende fase in het HWBP, waarin naast het uitvoeren van nieuwe verkenningen steeds meer projecten in de plannings- en realisatiefase komen.

In het Deltaprogramma is voor het rivierengebied gekozen voor versterken van de wisselwerking tussen dijkverbetering en rivierverruiming. Voor goede bescherming tegen overstromingen zijn in het rivierengebied beide maatregelen nodig. Dit samenspel is in een zogenaamde voorkeursstrategie vastgelegd, met in ons beheergebied een aantal rivierverruimingsmaatregelen zoals IJsselpoort. Op landelijk niveau wordt in dit kader gewerkt aan een Integraal Programma Riviermanagement (IRM). Doel van het programma is om alle opgaven in het rivierengebied bij elkaar te brengen.

Voor de uitvoering van de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR) hanteert Nederland een sobere, doelmatige aanpak. Wij gaan uit van bestaande kennis en bestaand beleid bij het opstellen van de op grond van de richtlijn verplichte plannen. De komende twee jaar wordt gewerkt aan het opstellen van landelijke Overstromingsrisicobeheerplannen voor de periode 2022-2027. Dit gebeurt parallel aan de planvorming op grond van de KRW, door het Rijk, in samenwerking met de provincies en de waterschappen.

Internationaal samenwerken

Er is wereldwijd vraag naar de kennis en ervaring van de Nederlandse waterschappen. Die vraag betreft de combinatie van 'water governance' en op uitvoering gericht beheer van watersystemen, waterkeringen en afvalwater.

Het internationale werkveld valt sinds 2018 grotendeels onder de 'Blue Deal'. Dit is een samenwerkingsprogramma van de waterschappen en de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat en Buitenlandse Zaken. De bedoeling is mede om door het verbinden van netwerken, de exportkansen voor de Nederlandse watersector te vergroten.

Ons waterschap neemt vanaf 2019 deel aan de Blue Deal programma's in Colombia, Mozambique en Mali. Dit vergt inzet van medewerkers van verschillende vakdisciplines, door de hele organisatie heen. Voor medewerkers is dit een kans om de eigen kennis en ervaring in het buitenland in te zetten, in geheel andere omstandigheden en culturen. Hiermee weet het waterschap talenten aan zich te binden en te boeien voor het werk bij een waterschap. Deze medewerkers brengen met hun ervaringen aldaar opgedaan, kennis en een andere kijk op het waterschapswerk in de organisatie binnen.

Toekomstbestendig: Green Deal, Circulair en Energieneutraal

Om ook voor de toekomstige generaties onze leefomgeving op het gewenste niveau te houden, is het essentieel om eindige grondstoffen niet verder uit te putten en de uitstoot van CO₂ te reduceren. Ook is het nodig onze economie te ontwikkelen naar een circulaire economie (CE). Hierin staat waardebehoud voorop en wordt het gebruik van grondstoffen geminimaliseerd. Deze aanpassingen vergen een enorme omslag in denken, organiseren en in verdienmodellen. Partijen, waaronder de waterschappen, streven naar 100% circulair werken in 2050. Het waterschap wil ruimte geven aan nieuwe ontwikkelingen, initiatieven van het bedrijfsleven, aan wetenschappelijk onderzoek, etc. om tot een circulaire economie te komen. Voorwaarde is wel dat het gaat om een reële business case (terugverdienmodel), om de potentie van energie en grondstoffen uit afvalwater en het watersysteem verder te benutten.

Voor de reductie van CO₂-uistoot is landelijk het Klimaatakkoord gesloten. Hierbij is het waterschap via de Unie van Waterschappen bij een aantal sectortafels betrokken. De landelijke doelstellingen zijn om in 2030 de uitstoot te reduceren met 49% en in 2050 met 95%. Het waterschap heeft uitgesproken in 2025 energieneutraal te willen zijn.

De Green Deal Biodiversiteit, zoals in 2016 gesloten tussen waterschappen, provincies, drinkwater-bedrijven, adviesbureaus en andere partijen, is in maart 2019 afgerond met de 'dag van de infranatuur'. Het doel van deze overeenkomst is het verhogen van de biodiversiteit en natuurvariatie. De samenwerking rond Infranatuur krijgt een vervolg in de vorm van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. De provincie Gelderland neemt hierin voor onze regio het initiatief en wil, o.a. samen met de waterschappen, de huidige initiatieven ondersteunen en waar mogelijk versterken.

Samenwerking afvalwaterketen

Als resultaat van het landelijke Bestuursakkoord Water (BAW) uit 2011 is nationaal en regionaal de samenwerking tussen gemeenten en waterschappen in de afvalwaterketen sterk verbeterd. Het gevolg is dat de afgesproken doelen wat betreft de financiële minder-meer kosten zijn gehaald. Ook op de overige doelen ten aanzien van kwaliteit en kwetsbaarheid zijn de gewenste resultaten behaald.

In 2018 hebben de partners van het BAW - te weten de waterschappen, gemeenten, provincies, VEWIN en het ministerie van IenW - het akkoord aangevuld met enkele nieuwe afspraken, die gelden tot 2021. Dit betreft o.a. de inzet op uniformering van databeheer, informatiebeveiliging, het verminderen van personele kwetsbaarheid en de gevolgen van de Omgevingswet voor de afvalwaterketen.

Omgevingswet en digitale overheid

Met de invoering van de Omgevingswet vanaf 1 januari 2021 wil het Rijk het omgevingsrecht eenvoudiger en inzichtelijker maken. Nederland krijgt één wet die alle wetten voor de leefomgeving bundelt en moderniseert. De Omgevingswet heeft als doel om alle onderdelen van de fysieke leefomgeving met elkaar in samenhang te brengen. Met ruimte om lokale initiatieven mogelijk te maken en oplossingen op maat te creëren. Het stelsel van de Omgevingswet gaat uit van minder regels en meer vertrouwen in de mensen die ermee werken. Deze verandering in de manier van werken zal grote impact hebben op decentrale overheden, zowel organisatorisch als in onze houding naar de omgeving.

Provincies en gemeenten gaan werken met het nieuwe instrument Omgevingsvisie om hun integrale beleid voor de leefomgeving kenbaar te maken. Gemeenten zullen in plaats van bestemmingsplannen straks omgevingsplannen gaan opstellen. Voor ons waterschap is het van belang om, mede vanuit ons waterbeheerprogramma, een goede verbinding tot stand te brengen met de visies en plannen van de provincies en van de gemeenten in ons gebied.

In juni 2018 is de digitaliseringsstrategie 'Nederland Digitaal' vastgesteld door het kabinet. Deze strategie is nader uitgewerkt in een aantal separate agenda's, waaronder de agenda Digitale Overheid (NL DIGIbeter) en de agenda Cyber Security (Nederland digitaal veilig). De agenda Digitale Overheid richt zich op de overheid en het contact met burgers en ondernemers, de Cyber Security agenda op veiligheid in het digitale domein. Deze ontwikkelingen vragen - naast investeringen in de ICT omgeving - ook meer wendbaarheid, integraliteit en innovatie in onze watersysteemkennis en betere beschikbaarheid van onze informatie. Dit is zowel een technische, inhoudelijke als een organisatorische opgave. Ons waterschap heeft daartoe in 2018 een i-strategie vastgesteld.

Regionale ontwikkelingen

Regionale uitwerking IBP

Op verschillende thema's uit het Interbestuurlijk Programma (IBP) zijn inmiddels vervolgspraken gemaakt met een doorwerking naar de regio. Voor het waterschap zijn er directe belangen verbonden aan de thema's klimaatadaptatie- en mitigatie, circulaire economie, vitaal platteland en de Nationale omgevingsvisie. Voor het onderdeel Nationale omgevingsvisie zijn wij betrokken geweest bij de pilot voor een Omgevingsagenda Oost (Overijssel en Gelderland). Daarin worden voor dit landsdeel de verschillende thema's verbonden met regio's, zodat er een centrale agenda voor de leefomgeving ontstaat. Onderdeel van deze agenda is onder meer een visie op de Twentekanalen, waarbij wij ook betrokken zijn. De bedoeling is om via deze Omgevingsagenda Oost te komen tot gezamenlijke uitvoeringsagenda's en vervolgens vanuit de zgn. MIRT tafels hier als vier overheden gezamenlijk regie op te gaan voeren.

Het programma Vitaal Platteland heeft recentelijk in de regio Achterhoek een start gemaakt en ook zijn wij zijn aangehaakt bij het opstellen van Regionale energiestrategieën (RES). Naast de landelijke overlegstructuren waarin we gewend zijn via de Unie van Waterschappen onze belangen te verbinden op landelijk niveau, lijkt hiermee de ontwikkeling van regionale afstemmingstafels tussen de 4 overheden (Rijk, provincie, waterschap, gemeente) de komende jaren aan belang toe te nemen.

Achterhoek & Liemers

Het waterschap streeft ernaar om per samenwerkingsthema op het juiste schaalniveau met de betreffende partners samen te werken. Dit houdt in dat we onderwerpen daar oppakken waar dat het beste kan. In de samenwerkingsverbanden Achterhoek+ en de (afval)waterteams is de afgelopen jaren veel aandacht geweest voor de afvalwaterketen. De aandacht binnen deze teams verschuift inmiddels naar onderwerpen uit het Deltaplan ruimtelijke adaptatie, maatregelen voor zoetwatervoorziening, waterkwaliteit en ook stedelijk water.

Verder werken wij samen in de Regio Achterhoek en nemen wij deel aan één van de regionale thematafels (circulariteit en energie). Ook voor het verbeteren van de waterkwaliteit hebben wij anderen nodig. Zo zullen wij de landbouwsector, medeoverheden en bedrijven in Nederland en het naburige Duitsland en het Rijk blijven aanspreken, motiveren en inspireren om hun verantwoordelijkheid te nemen. Met het Platform Landbouw Natuur & Water (LNW) willen wij stimuleren dat alle belanghebbenden een gezamenlijke aanpak in de regio nastreven. Onder andere zijn er kansen om de Vruchtbare Kringloop Achterhoek uit te breiden naar ons hele beheergebied en werken we mee aan een kunstmestvrije Achterhoek.

Grensoverschrijdende samenwerking

Veel van onze beken en watergangen hebben hun bovenlopen in het naburige Duitsland.

Vanwege deze verbondenheid is het onderhouden van een goed netwerk met de Duitse overheden van belang. Dit gebeurt via ons grensoverschrijdende platform regionaal waterbeheer (GPRW), de grenswatercommissies, de Euregio's en diverse Duits-Nederlandse werkgroepen. Hier wisselen wij informatie uit, zetten wij in op beïnvloeding van het Duitse waterbeheer en benutten wij kansen op samenwerking.

De grensoverschrijdende samenwerking in het GPRW is in 2011 gestart en geldt steeds voor vier jaar. Dit jaar zal een besluit over verlenging met een nieuwe periode worden genomen.

3. Programma Watersystemen

Hoofdlijnen beleid

Het waterschap is verantwoordelijk voor het beheer van het oppervlaktewater en het grondwater in onze regio. We zorgen voor een goed beheer en onderhoud, dat past bij de ruimtelijk toegekende functies. Het Waterbeheerplan 2016-2021 biedt op hoofdlijnen een uitwerking van ons beleid voor:

- voldoende water: beleid voor normale, te droge en te natte omstandigheden, en 'overige waterkeringen'.
- schoon water: beleid voor ecologische en chemische kwaliteit, en kwaliteit voor specifieke wateren.

Uit het bestuursakkoord

Het bestuursakkoord onderstreept dat het omgaan met de effecten van klimaatverandering en het realiseren van schoon water de komende jaren belangrijk zijn voor een goed functionerend watersystemen.

Het bestuursakkoord benadrukt dat wij samen met onze partners willen bepalen welke maatregelen en investeringen nodig zijn om ons gebied in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust te hebben ingericht. We zetten in op structurele maatregelen gericht op duurzaam voorraadbeheer van grondwater door bijvoorbeeld het verbeteren van de sponswerking van de bodem.

Omgaan met klimaatverandering

Het waterschap heeft in december 2017 een klimaatstrategie vastgesteld. Wij werken langs de volgende drie sporen aan de uitwerking van de strategie:

1. Klimaatstresstesten en risicodialogen met gemeenten

Wij ondersteunen gemeenten bij het uitvoeren van klimaatstresstesten, die eind 2019 zijn afgerond. Hiermee geven wij samen invulling aan afspraken uit het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie. De testen leiden tot gezamenlijke acties. Het gaat hierbij niet alleen om fysieke ingrepen, maar ook om adequate calamiteitenplannen en bewustwording bij inwoners en bedrijven over de risico's en handelingsperspectieven. De communicatie campagne 'Weet van Water' voeren we in dit kader samen met gemeenten uit.

Uit het bestuursakkoord

Wij ondersteunen gemeenten bij klimaatstresstesten om de effecten van extreme neerslag, hittestress, droogte en risico's van overstromingen in beeld te brengen en programmatisch aan te pakken. Ons uitgangspunt is dat gemeenten in de lead zijn.

2. Bouwstenen voor kansrijke maatregelen

In navolging van de aanbevelingen van de landelijke Beleidstafel Droogte ontwikkelen wij – in afstemming met onze partners – een visie op een duurzaam voorraadbeheer van het grondwater. Structurele maatregelen voor een klimaatbestendig grond- en oppervlakte-watersysteem zijn van belang om de extra verdamping door de droogte en de extra onttrekkingen voor drinkwater en beregening, in het winterseizoen weer aan te vullen. De visie is een basis voor de afweging van onze investeringen in maatregelen gericht op voorraadbeheer van grondwater.

Verder brengen wij voor alle 5 stroomgebieden in beeld hoe en waar deelgebieden waterrobuust en meer klimaatbestendig kunnen worden gemaakt. Het streven is om deze inzichten in 2020 te bundelen in een watersysteematlas. Op basis van deze inzichten kunnen wij onderbouwd afwegingen maken over ingrepen in het watersysteem en adviezen geven aan partners.

Ook zijn wij aangesloten bij het overleg van de provincie Gelderland en waterbedrijf Vitens over het vastleggen van Aanvullende Strategische Voorraden (ASV's) in onze regio.

Op basis van deze inzichten bepalen wij samen met de partners in het platform Zoetwatervoorziening Oost-Nederland (ZON) de inhoud van een bod (maatregelen + kostenraming) aan het Rijk, gericht op mogelijke medefinanciering.

3. Uitvoering klimaatpilots

Klimaatadaptatie gaat niet alleen om fysieke aanpassing van watersystemen maar ook om verandering van houding en gedrag. We doen met deze aanpassingen ervaring op in de klimaatpilots 'Arnhem Klimaatbestendig', 'Zutphen, een prettig klimaat', 'Klimaat Klaar' en 'Landgoederenzone'. In de periode 2019-2021 wisselen we in het kader van ons Interreg-project 'Waterrobuuste steden' ervaringen uit met o.a. de Duitse steden Münster en Bocholt. De lessen en ervaringen uit de klimaatpilots vormen mede de basis voor het proces en de organisatie van de klimaatagenda voor de komende planperiode.

In 2020 stellen wij een klimaatagenda op, als basis voor het volgende waterbeheerprogramma 2022-2027. Hiermee bepalen wij tevens onze inzet in het kader van het landelijke Bestuursakkoord Klimaatadaptatie.

Schoon en Gezond water

Het waterschap heeft in 2018 een strategie voor schoon en gezond water vastgesteld. Op basis van deze strategie bepalen wij welke maatregelen wij zelf willen treffen, o.a. aan de RWZI's, om de doelen voor schoon water te realiseren. Daarnaast vindt een uitwerking plaats voor samenwerking met o.a. de landbouw en met Duitse partners, omdat zij mede de waterkwaliteit beïnvloeden.

Gezamenlijke aanpak

Met ons Platform Landbouw, Natuur & Water (LNW) willen wij stimuleren dat alle belanghebbenden een gezamenlijke aanpak in de regio nastreven. Wij zien o.a. kansen voor een uitbreiding van de Vruchtbare Kringloop Achterhoek naar ons hele beheergebied.

In 2020 werken we aan het uitvoeren van een actieprogramma Schoon water, als basis voor het volgende waterbeheerprogramma 2022-2027. Hierin benoemen wij onze opgaven voor het bereiken van de KRW-doelen (zie verder onder kopje 'Kaderrichtlijn Water'). Daarnaast geven wij de gewenste inzet aan vanuit het Rijk, gemeenten, de landbouw en naburig Duitsland. Dit betreft:

- Vermindering van nutriëntengehaltes in Duitse bovenlopen van onze waterlichamen.
- Verminderen aanwas van bodemslib vanuit de landbouw door afspoeling van bodemdeeltjes van erven en percelen.
- Vermindering van ammonium vanuit bemesting, vanuit de waterketen bij veel regenval, en vanuit voedselrijke waterbodems.
- Vermindering van een aantal zware metalen vanuit uitloging, bouwmaterialen, nalevering en natuurlijke achtergrondgehalten in de bodem, verkeer en indirecte lozingen op het riool.
- Vermindering van o.a. nikkel en PAKs vanuit verkeer en industrie.

Verder is vanuit het waterschap (meer) beïnvloeding van (boven)regionaal beleid nodig, bijvoorbeeld de problematiek van zware metalen en de prioritaire stoffen.

Uit het bestuursakkoord

Zo zullen wij de landbouwsector, medeoverheden en bedrijven in Nederland en Duitsland en het Nederlandse Rijk blijven aanspreken, motiveren en inspireren om hun verantwoordelijkheid te nemen.

Vitaal platteland

Voor het thema Vitaal platteland (klimaat, water, bodem, landbouw) uit het IBP is afgesproken een aanpak te hanteren die gericht is op concrete gebieden en thema's. Door de betrokken partners, waaronder het waterschap, is gekozen om in en met de volgende projecten aan het werk te gaan:

- Stroomgebied Baakse Beek, m.n. de Landgoederenzone.

- Regels voor regionale collectieve aanpak bij verwijdering van asbestdaken.
- Fiscale afrekening bij bedrijfsbeëindiging.
- Stimuleren De Marke als innovatiecentrum voor de kringlooplandbouw
- Agrarisch bodem- en waterbeheer.
- Uitwerken traject Kunstmestvrije Achterhoek.

Een belangrijk uitgangspunt is dat actief de samenwerking wordt gezocht en ruimte wordt geboden aan initiatiefnemers. Onze inzet is om voor de Landgoederenzone Baakse Beek vanuit 'Vitaal platteland' een extra impuls te geven aan de onderlinge samenwerking en klimaatdoelen.

Kaderrichtlijn Water

Op basis van de Kaderrichtlijn Water werken wij aan normen en doelen voor de waterkwaliteit, die deels Europees, deels nationaal en deels regionaal zijn vastgesteld. Het is een gedeelde verantwoordelijkheid van overheden en andere sectoren om deze in 2027 te bereiken. De maatregelen die wij zelf de komende jaren uitvoeren zijn in concept uitgewerkt en zullen, na het doorlopen van een gebiedsproces, in 2020 bestuurlijk worden vastgesteld.

Onze inzet richt zich op de volgende sporen:

- Effluentkwaliteit RWZI's: inzet is om voor 2027 technische aanpassingen bij vier RWZI's door te voeren, en bedrijfsmatige optimalisatie van een RWZI; voor de periode 2020-2023 te starten met twee zuiveringen.
- Aanpak voedselrijke waterbodems: onze inzet betreft het 'kwaliteitsbaggeren' en aanpassing van maaibeheer.
- Landbouw: wij zetten in op gezamenlijk meten van emissieroutes zoals erf- en perceelsafspoeling en bepalen van handelingsperspectief vanuit de agrarische sector.
- Grensoverschrijdend: inzet op uitwisseling van kennis en ambities ten behoeve van afname van afwenteling vanuit Duitse watergangen.
- Herinrichting: continueren van aanpassing van watergangen ('waterlichamen'), gericht op verbetering ecologie.

In vergelijking met de twee voorgaande KRW-planperiodes verschuiven wij onze inzet van herinrichting van watergangen, naar beheer & onderhoud en aanpassing van RWZI's.

Kwaliteit 'overig water'

Onze (fysieke) maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water zijn vooral gericht op de grotere watergangen ('waterlichamen'). Voor alle kleinere watergangen, zowel in landelijk als in stedelijk gebied, is onze aanpak gericht op monitoring (kennisontwikkeling) en preventie. Daarom breiden wij ons waterkwaliteitsmeetnet uit in het landelijk gebied en in stedelijke gebieden. Daarnaast worden in de komende bestuursperiode in nauwe samenwerking met de provincie, doelen vastgesteld voor de overige wateren.

Systeem op orde

Er wordt jaarlijks een forse onderhoudsinspanning geleverd in het beheer en onderhoud, zodat de watersystemen voldoen aan de gewenste gebruiksfuncties. De komende jaren zal de vraag naar aangepast beheer en onderhoud toenemen, gericht op specifiek peilbeheer (nat en droog), waterkwaliteit en ecologie, en beleving en duurzaamheid. Dit vraagt om flexibiliteit in beheer en onderhoud.

Onderhouds- en maaibeleid

Begin 2019 is ons maaibeleid geactualiseerd vanuit het oogpunt van goed peilbeheer, realisatie van natuurwaarden en een efficiënte bedrijfsvoering. Uit de toetsing van het watersysteem op risico's van wateroverlast, bleek dat een aantal watergangen intensiever dan wel extensiever gemaaid kunnen worden. Deze inzichten zijn - naast de praktijkkennis uit het veld, de ecologische doelstellingen en biodiversiteitsdoelstellingen - meegenomen in de planning en uitvoering van het maaionderhoud.

Ook is invulling gegeven aan het vergroten van de biodiversiteit. Zo wordt er o.a. op plaatsen waar dit qua waterafvoer mogelijk is later in het voorjaar en minder frequent gemaaid waardoor kruiden tot bloei kunnen komen en de biotoop voor insecten, vogels en zoogdieren sterk wordt verbeterd.

Het vrijkomende maaisel willen wij als grondstof inzetten. De voorwaarden voor afzet van maaisel in de landbouw worden nog nader uitgewerkt. In de nieuwe ministeriële regeling is opgenomen dat maaisel binnen een afstand van maximaal vijf kilometer van de watergang mag worden toegepast. Vooruitlopend hierop zijn wij in ons gebied met proeven gestart.

Meetprogramma baggeren

Op basis van de nota Waterbodem (vastgesteld in 2018) hebben wij een meetprogramma baggeren uitgewerkt. Het doel hiervan is te komen tot centrale registratie en regie op het baggerwerk aan het hoofdwatersysteem, de stedelijke waterpartijen en aan de grote zandvangen. Ook het kwaliteitsbaggeren (gericht op schoon water) is onderdeel van dit meetprogramma. Het programma wordt stapsgewijs uitgevoerd, wat over 10 jaar moet leiden tot een screening en programmering voor 1250 km watergang.

Risico's op wateroverlast

In 2018 zijn de uitkomsten van het onderzoek naar risico's op regionale wateroverlast vastgesteld. Bij dit toetsingsonderzoek is rekening gehouden met de duur van een bui, de begroeiingsgraad, de hoogte van de grondwaterstand en de buitenwaterstanden. Het onderzoek liet zien dat het grootste deel van ons beheergebied voldoet aan de geldende normen voor wateroverlast. Minder dan 1.000 ha (0,5%) voldoet niet aan de norm. Er zijn 77 aandachtspunten naar voren gekomen, waarvan 36 knelpunten door intensivering van het onderhoud zijn opgelost. De overige knelpunten worden de komende jaren geprogrammeerd.

Kaders voor kades

Naast de primaire en regionale waterkeringen heeft het waterschap ruim 300 km aan kades ('overige waterkeringen') in beheer. De functie van de overige waterkeringen is om wateroverlast te voorkomen vanuit het regionale watersysteem. De toestand van de kades is niet overal optimaal. Daarom is in 2018 de 'Analyse en aanpak overige waterkeringen' vastgesteld, als toetsingskader voor komende maatregelen. Op basis van deze analyse werken wij aan een stapsgewijs uit te voeren plan om de toestand van de kades te verbeteren.

Stedelijk water

In stedelijk gebieden zijn er grote uitdagingen vanwege de klimaatontwikkeling en de waterkwaliteit. Langere droge perioden en hogere temperaturen wisselen af met intensievere neerslag. Dit vraagt dat we samen met gemeenten en andere partijen maatregelen treffen. Ons programma stedelijk water was de afgelopen jaren gericht op realiseren van de zgn. basisinspanning met betrekking tot het watersysteem in het stedelijk gebied. Wij streven ernaar in 2020 onze positie te overwegen met betrekking tot de ambities in het stedelijke gebied, waaronder een mogelijke inzet op beleving en recreatief medegebruik. Afhankelijk van de uitkomsten daarvan worden nadere keuzes in beleidsuitwerking en budget voorgelegd.

Ontwikkeling investeringen

Voor het investeringsvolume van het programma watersystemen is de meerjarenraming 2019-2022 het uitgangspunt. De recente peiling van de uitvoering van projecten en de analyse uit deze perspectievennota leiden tot een bijstelling van deze meerjarenraming. Onderstaande tabel toont de bijgestelde ramingen.

Investeringsraming Watersystemen	bedragen in € mln.			
	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
1. Systeem op orde	3,2	3,2	3,5	3,5
2. Systeem Klimaat robuust	5,2	5,9	5,3	4,7
3. Systeem Schoon	4,9	5,0	5,3	4,7
4. Stedelijk Water	0,3	0,4	0,7	0,8
5. Bedrijfsvoering	0,9	0,8	0,8	0,8
Totaal bruto	14,4	15,3	15,6	14,5
Cofinanciering	-6,0	-6,5	-6,5	-5,5
Totaal netto	8,4	8,8	9,1	9,0
Huidige PPN 2019-2022	8,7	8,4	9,0	

Toelichting per deelprogramma

1. Systeem op orde

De investeringen in groot onderhoud bedragen gemiddeld € 2,2 mln. per jaar. Dit betreft o.a. grote baggerklussen en kunstwerk-renovaties. Voor 2022 en 2023 wordt hierin een toename verwacht.

2. Systeem Klimaat robuust

De investeringen in klimaatrobuuste inrichting van het watersysteem bedragen gemiddeld € 4 tot € 5 mln. per jaar. Dit betreft o.a. project in de Zumpe, de Wildenborch en Hagenbeek en wateropgaven in Arnhem-Noord, Zutphen en Lochem.

3. Systeem Schoon

De investeringen in verbetering van de waterkwaliteit zijn gemiddeld € 5 mln. per jaar. Het betreft onze herinrichtingsprojecten (beekherstel, vispassages) op grond van de KRW, zowel in de lopende periode t/m 2021 als voor de periode vanaf 2022. Deze projecten worden, in combinatie met de ecologische verbindingzones, gefinancierd op basis van de Samenwerkingsovereenkomst met Gelderland (SOK) en de overeenkomst Blauwe Knoopunten met Rijkswaterstaat.

4. Stedelijk water

Voor maatregelen in stedelijk gebied is gemiddeld € 0,7 mln. per jaar gereserveerd voor een periode van ongeveer 8 jaar. Deze reservering is bestemd voor relatief kleine projecten: oeveraanpassingen, verdieping of verondieping van een waterpartij of baggerwerk.

Totale lasten Watersystemen

De getoonde investeringen maken deel uit van de totale kosten voor de watersystemen. Naast de kapitaallasten - die het gevolg zijn van de investeringen - bestaan deze uit personele lasten en uit overige lasten. De totale kosten omvatten alle taken voor de instandhouding en de ontwikkeling van de watersystemen in ons gebied.

<i>in € mln.</i>	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Kapitaalslasten	9,1	9,2	9,3	9,6
Personeelslasten	16,9	17,4	18,0	18,6
Overige lasten	15,9	16,0	16,2	16,5
Onvoorzien	0,5	0,5	0,5	0,5
Totale lasten	42,3	43,0	44,0	45,3

4. Programma Waterveiligheid

Hoofdpijnen beleid

Vanuit het nationale Deltaprogramma werken wij de komende jaren verder aan het op orde krijgen van de dijken, aan een passende ruimtelijke inrichting en aan een adequate crisisbeheersing. Dit doen we samen met onze partners in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Het Waterbeheerplan 2016-2021 biedt op hoofdpijnen een uitwerking van ons beleid, in de termen van de 'meerlaags veiligheid':

- laag 1: preventie: verbeteren en op orde houden primaire en regionale waterkeringen;
- laag 2: aanpassen ruimtelijke inrichting;
- laag 3: effectieve en efficiënte crisisbeheersing.

Uit het bestuursakkoord

Het bestuursakkoord stelt dat een goed beheerdersoordeel en gezond boerenverstand hand in hand gaan bij het uitwerken van de opgaven voor de komende jaren.

Uitgangspunt is vast te houden aan het realiseren van de benodigde maatregelen om in 2050 aan de (nieuwe) normen te voldoen.

Hierbij kijken we nadrukkelijk naar kansen om werk en doelen met elkaar te verbinden.

Door deze kansen mee te koppelen, open te blijven staan voor nieuwe innovatieve oplossingen en ons te verbinden met de opgaven van andere partijen, kan een beter resultaat voor iedereen worden bereikt met de laagst maatschappelijke kosten. Bij meekoppelkansen is het belangrijk dat dit vanuit de omgeving wordt gedragen en gefinancierd.

Uitwerking plannen en beleid

Uitwerking Deltaprogramma

Wij werken samen met regionale partijen in het bestuurlijk platform Deltarijn aan de uitwerking van een strategie voor o.a. een aanpak voor de IJsselpoort en voor de IJsselkop bij Arnhem. Ook zijn retentiemaatregel in de Rijnstrangen onderwerp geweest van nader onderzoek. Hierover zijn nog geen besluiten genomen. Voor Rivierklimaatpark IJsselpoort wordt begin 2020 het voorkeursalternatief vastgesteld. In dat kader verkennen we de meekoppel mogelijkheden met de dijkversterking in dit gebied.

Overstromings(risico)informatie

In 2018 is het waterschap gestart met de actualisatie van overstromingsinformatie. De behoefte is er om meer, gedetailleerder en actueler inzicht te hebben in overstromingsrisico's van de grotere watergangen en op handelingsperspectieven daarbij. Deze informatie dient niet alleen onze calamiteitenbestrijding, maar kan ook antwoord geven op vragen in verband met de gemeentelijke stresstesten, ruimtelijke adaptatie, normeringsvragen en technische/bouwkundige vragen. Hiertoe investeren wij in een nieuw overstromingsmodel, waarbij D-hydro de basis is. Dit model is gericht op het gehele beheergebied en op zowel overstromingen vanuit het hoofdwatersysteem als vanuit het regionale watersysteem.

Uit het bestuursakkoord

Als waterschap willen we werken aan een groter gedeelde verantwoordelijkheid en zetten in op intensivering van de bestuurlijke en ambtelijke samenwerking met onze Duitse partners.

Samenwerking Duitse partners; dijkkring 48

Dijkkring 48 - o.a. gelegen aan de noordzijde van de Rijn - beslaat in totaal 98 kilometer waterkering, waarvan 53 kilometer in Nederland en 45 kilometer in Duitsland ligt. Voor de bescherming van het Nederlandse deel van dijkkring 48 zijn wij mede afhankelijk van Duitse dijken. Vanuit dit perspectief is het van groot belang om een strategie te bepalen in samenspraak met de Duitse partners.

In 2015 is daarom een gezamenlijk en grensoverschrijdend onderzoek gestart naar de beide dijkringen in het grensgebied. De resultaten tonen de grensoverschrijdende overstromingsrisico's in dijkkring 42 en dijkkring 48 (zuidzijde Rijn) en zijn in 2019 tijdens een Duits-Nederlandse conferentie gepresenteerd. De onderzoeksresultaten worden vertaald in een werkprogramma.

Toetsing en dijkverbetering

Beoordelingsronde 2017-2023

De nieuwe veiligheidsnormen voor de dijken en de achterliggende risicobenadering zijn ingrijpend en stellen in veel gevallen hogere eisen aan onze waterkeringen (ondergrens overstromingskans 1/10.000). Hoe groter de gevolgen van een dijkdoorbraak op een traject zullen zijn, hoe strenger de norm. Daarom krijgen in ons gebied dijktraject 48-1 (Liemers) en 50-1 (Zutphen) de strengste norm.

De beoordeling van het eerste traject (48-1; Landgrens-Westervoort) is inmiddels uitgevoerd, en zal in 2019 bestuurlijk worden voorgelegd. De overige 8 trajecten staan voor de periode tot en met 2022 op de planning. Momenteel wordt gewerkt aan de trajecten 49-2 en 50-1 vanaf Doesburg naar Zutphen.

Ontwikkelen Hoogwaterbeschermingsprogramma

In de afgelopen periode hebben de HWBP partners voorstellen uitgewerkt om te komen tot een doorontwikkeling van het HBWP. Deze zijn opgenomen in een programmaplan, dat uitgaat van zgn. 'Alliantieprincipes'. We zien landelijk een spanningsveld tussen een sobere en doelmatige aanpak versus een omgevingsgerichte aanpak. Dit laatste leidt tot een kostentoeename van een dijkversterkingsproject. Op basis van deze inzichten zal een nieuw beeld ontstaan van de versterkingsopgave van Nederland en de daarmee gemoeide kosten. Op termijn zal duidelijk worden welke prioriteit (op basis van urgentie) de dijkversterkingen van ons waterschap hebben en wat de te verwachten kosten zijn voor de dijkversterking. Uitgangspunt blijft dat onze dijkringen vóór 2050 aan de nieuwe normen voldoen.

Uitwerking dijkkring 48-1

Voor de versterkingsopgave van onze dijkringen wordt een intern programmaplan HWBP uitgewerkt, bedoeld om de noodzakelijke organisatie-brede ontwikkeling in kaart te brengen. Als eerste voeren wij in 2019 en 2020 een trajectaanpak uit voor dijkkring 48-1, waarbij de totale 25 km wordt opgeknipt in een aantal deelprojecten. Elk deelproject heeft zijn specifieke omgevingskenmerken en versterkingsopgaven. Met de trajectaanpak krijgen we meer zicht op het noodzakelijke investeringsvolume voor de projecten en het tempo waarmee we de projecten gaan uitvoeren. Vanaf 2020 start de uitwerking van een deelproject van dijkkring 48-1. Ook zullen we in 2020 al starten met de trajectaanpak van de volgende dijktrajecten.

Zorgplicht en instandhouding

Uitvoering zorgplicht

Het beheer van waterkeringen en waterkerende kunstwerken pakken wij steeds meer integraal op, rekening houdend met de levenscyclus van de objecten. Daarbij groeit het informatiemanagement voor een goed beheer en voor verantwoording in een hoog tempo. Wij krijgen steeds meer de rol van informatiebeheerder als het gaat om het in beeld hebben van de gevolgen van inundaties voorafgaand (planvorming) en ná een dijkdoorbraak.

Dijkversterkingen, innovatieve oplossingen en omgevingswensen leiden tot een andere samenstelling van het door ons te beheren areaal en stellen ons voor nieuwe kennis- en beheervragen. Onze beheerorganisatie moet hierin op een flexibele wijze mee-ontwikkelen. Daarnaast kijken we ook of de nieuwe normering en benodigde bescherming voor de waterkeringen gevolgen hebben voor onze Keur en de Legger. Wij voeren een impactanalyse uit om te kijken in welke mate de huidige zones, de beschermingszone en het profiel van vrije ruimte, in het licht van de nieuwe normering aangepast moeten worden.

Crisisbeheersing

Bij (dreigende) crisis is goede informatievoorziening cruciaal, hiervoor is het nodig om aanvullende overstromingsinformatie te ontwikkelen. De dijkbewakingsorganisatie wordt opgeleid en de betreffende medewerkers volgen trainingen en er is een begin gemaakt met het ontwikkelen van concrete handelingsperspectieven voor het geval van een dijkdoorbraak aan Duitse zijde.

Ontwikkeling investeringen

Voor het investeringsvolume van het programma veiligheid is de meerjarenraming 2019-2022 het uitgangspunt. De recente peiling van de uitvoering van projecten en de analyse van interne en externe ontwikkelingen (voorjaar 2019) leiden tot een bijstelling van deze meerjarenraming. Onderstaande tabel toont de bijgestelde meerjarenraming.

Investeringsraming Veiligheid

bedragen in € mln.

	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
1. Zorgplicht en instandhouding	0,9	0,5	0,5	0,5
2. Toetsing en dijkverbetering	6,8	14,2	7,6	14,2
3. Deelname in HWBP	6,4	5,6	5,7	5,7
4. Bedrijfsvoering	0,1	0,1	0,1	0,1
Totaal bruto	14,2	20,3	13,9	20,5
Cofinanciering	-4,6	-12,0	-6,3	-12,2
Totaal netto	9,6	8,3	7,6	8,3
Huidige PPN 2019-2022	9,4	7,6	7,9	

Toelichting per deelprogramma

1. Zorgplicht en instandhouding

De investeringen voor de zorgplicht bedragen tussen € 0,5 en € 0,9 mln. per jaar. Dit betreft o.a. de uitvoering van het groot onderhoud en de implementatie van de nieuwe normering. Dit gebeurt op basis van een plan voor (risico gestuurd) onderhoud aan waterkerende kunstwerken en een monitoringsplan.

2. Toetsing en dijkverbetering

De investeringen in de toetsing van onze dijktrajecten en het uitvoeren van dijkprojecten bedragen tussen ca. € 7 en € 14 mln. per jaar. Dit betreft o.a. de HWBP projecten Grutbroek Doetinchem en Rijnkade Arnhem. Ook is in de raming de trajectaanpak en de voorverkenning van dijkkring 48-1 opgenomen. De kosten voor de trajectaanpak zijn niet subsidiabel.

3. Deelname in HWBP

Onze jaarlijkse bijdrage aan het Deltafonds (dijkrekening) voor uitvoering van de dijkversterkingsopgave binnen het HWBP heeft een omvang van gemiddeld € 5,8 mln. per jaar.

Totale lasten Veiligheid

De getoonde investeringen maken deel uit van de totale kosten voor het programma Veiligheid. Naast de kapitaallasten - die het gevolg zijn van de investeringen - bestaan deze uit personele lasten en uit overige lasten. De totale kosten omvatten alle taken voor de instandhouding en de ontwikkeling van het dijkbeheer in ons gebied.

<i>in € mln.</i>	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Kapitaalslasten	4,0	4,6	5,1	5,3
Personeelslasten	2,3	2,3	2,4	2,5
Overige lasten	1,7	1,7	1,7	1,8
Onvoorzien	0,0	0,0	0,0	0,0
Totale lasten	8,0	8,7	9,2	9,5

5. Programma Afvalwaterketen

Hoofdpijnen beleid

In het Waterbeheerplan 2016-2021 staan de hoofdpijnen van ons beleid voor de inzameling, transport en de zuivering van afvalwater; voor een effectieve en efficiënte (afval)waterketen en voor het winnen van energie en grondstoffen.

Het bestuursakkoord benoemt (daarnaast) de *trias energetica* als aanpak voor de gewenste energietransitie, en spreekt de ambitie uit om bij te dragen aan een circulaire economie.

Schoon water en de afvalwaterketen

Het waterschap heeft in 2018 een strategie voor schoon en gezond water vastgesteld. Op basis van deze strategie bepalen wij welke maatregelen wij zelf willen treffen, o.a. aan de RWZI's, om de doelen voor schoon water te realiseren.

In de strategie is geconstateerd dat een aanpassing van onze RWZI's noodzakelijk is om de nutriëntenbelasting in het oppervlaktewater doelgericht te verminderen. Gebleken is dat door een technische aanpassing van 4 RWZI's - te weten die in Aalten, Winterswijk, Lichtenvoorde en Ruurlo – en een bedrijfsmatige optimalisatie van 1 RWZI (Etten) een substantiële vermindering bereikt kan worden. Dit wordt dan ook onze inzet voor de komende jaren. Voor andere stoffen zoals zware metalen en microverontreinigingen is een reductie aan de bron nodig. Dit geldt o.a. bij de industrie, landbouw, zorgsector, huishoudens, bij bouwmaterialen en in het straatmeubilair.

Aanvullend op aanpassingen van RWZI's wordt in de zuiveringspraktijk verkend hoe door gebruik van bestaande en nieuwe zuiveringstechnieken het mogelijk is om medicijnresten en microverontreinigingen te verwijderen. Vanuit de landelijke 'Ketenaanpak medicijnresten uit water' is hiervoor enige financiering aan de waterschappen beschikbaar gesteld. Een voorstel hiertoe volgt in de komende tijd.

Energie en CO₂

Uit het bestuursakkoord

Het bestuursakkoord houdt vast aan energieneutraliteit in 2025. Wind is daarbij noodzakelijk, maar nooit zonder acceptatie van de inwoners. Wij beseffen dat wij CO₂ produceren door de uitstoot van broeikasgassen uit onder andere de afvalwaterketen, de productie van materialen en het watersysteem. Wij brengen binnen twee jaar de consequenties hiervan in beeld en op basis daarvan stellen we een ambitieniveau op.

Het waterschap heeft 'energieneutraliteit in 2025' als doel gesteld, als bijdrage aan de klimaatmitigatie. Onze aanpak bestaat uit de sporen 1) energiebesparing; 2) opwekking van duurzame energie via zon, wind en biogas, en 3) vermindering van gebruik van fossiele energiebronnen. Voor deze sporen zijn diverse plannen in ontwikkeling en deels ook in uitvoering.

In het landelijke Klimaatakkoord zijn (ook) doelen voor de CO₂-reductie opgenomen. Dit maakt dat er sprake is van een verbreding in focus van energieneutraliteit naar klimaatneutraliteit. Het is daarom nodig om als waterschap te bepalen hoe wij in de nabije toekomst onze bijdrage aan deze doelen willen leveren.

Circulariteit

Uit het bestuursakkoord

Het bestuur onderschrijft de landelijke doelstelling als het gaat om 100% circulaire economie in 2050 en stelt zich daarin volgend op m.b.t. nieuwe ontwikkelingen en initiatieven van derden. Wendbaar is voor ons het kernbegrip voor de komende jaren. We spelen in op actuele uitdagingen, de veranderende vraag, nieuwe technologieën en blijven flexibel om nieuwe concepten te implementeren. We voeren hierover steeds het gesprek met onze medeoverheden, belanghebbenden en marktpartijen.

In 2019 wordt een inventarisatie gemaakt van de huidige grondstofstromen binnen het waterschap om de nul-situatie vast te stellen en te zien waar de eerste 'quick-wins' zijn te realiseren. Mooie ervaringen met circulariteit worden opgedaan, zoals de Kaamera extractie-installatie die in Zutphen in bedrijf zal gaan.

De waterschappen werken in Unieverband samen aan dit thema. Studies en beleidsontwikkeling worden met andere waterschappen en organisaties op landelijk niveau opgepakt.

Traject Afvalwaterketen 2050

In 2019 wordt het traject Waterketen 2050 uitgevoerd, samen met externe partners. Doel is te komen tot een gedragen beeld van de waterketen van de toekomst, specifiek voor het gebied van het waterschap. De scope hierbij is de huidige afvalwaterketen, inclusief de partijen met wie we samenwerken om onze doelen te bereiken, o.a. gemeenten en bedrijven. Met het opstellen van een toekomstbeeld willen wij als waterschap ook onze positie bepalen binnen de landelijke initiatieven en ontwikkelingen, zoals:

- doorwikkeling van het concept Energie- en Grondstoffenfabriek
- doorontwikkeling van de Nutriënten, Energie en Waterfabriek (NEWater)
- de Routekaart Afvalwaterketen
- het Grondstoffenakkoord en de transitieagenda's (2018)
- de Ketenaanpak medicijnresten uit water.

Het document 'Afvalwaterketen 2050' zal eind dit jaar gereed zijn en handvatten en denklijnen bieden voor het maken van toekomstgerichte keuzes, samen met onze partners.

Ontwikkeling investeringen

Voor het investeringsvolume van het programma afvalwaterketen is de meerjarenraming 2019-2022 het uitgangspunt. De recente peiling van de uitvoering van projecten en de analyse van interne en externe ontwikkelingen (voorjaar 2019) leiden tot een bijstelling van deze meerjarenraming. Onderstaande tabel toont de bijgestelde meerjarenraming.

Investeringsraming Afvalwaterketen	bedragen in € mln.			
	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
1. Renovatie en vervanging	8,4	7,1	5,1	5,0
2. Schoon water	1,0	1,0	5,0	5,0
3. Slibstrategie	0,0	3,0	3,0	1,0
4. Energie	1,6	1,3	0,0	0,0
5. Digitalisering/ Infomanagement	0,3	0,3	0,3	0,3
6. Grondstoffen en CE	0,6	0,1	0,1	1,0
7. Bedrijfsvoering	0,8	0,7	0,7	0,7
Totaal bruto	12,7	13,4	14,1	13,0
Cofinanciering	-0,5	0,0	0,0	0,0
Totaal netto	12,2	13,4	14,1	13,0
Huidige PPN 2019-2021	12,2	13,4	12,6	

Toelichting per deelprogramma

1. Renovatie en vervanging

De investeringen betreffen voor het grootste deel vervanging van procesautomatisering op de rioolgemaal en zuiveringsinstallaties. Daarnaast wordt geïnvesteerd in RWZI Holten om robuuster aan de effluenteisen te voldoen.

2. Schoon water

In de planperiode is € 12 mln. aan investeringen geraamd voor aanpassingen op twee RWZI's, met als doel de effluentkwaliteit te verbeteren, als onderdeel van onze strategie Schoon water. Inzet is om bovendien voor 2027 technische aanpassingen door te voeren bij vier RWZI's en bedrijfsmatige optimalisatie van een RWZI.

3. Slibstrategie

Het verwerken van zuiveringsslib is een vaste kostenpost voor het waterschap. Voor de planperiode is hiervoor in totaal € 7 mln. geraamd. Hierin zit ook ruimte voor investeringen in nieuwe technieken om de slibhoeveelheden te reduceren. Deze benutten wij als er (na onderzoek) een positief terugverdienmodel blijkt te zijn.

4. Energie

Er is in 2020-2021 investeringsruimte opgenomen voor vervanging van procesonderdelen die minder energie gebruiken (energiebesparing) en voor energie-opwekking (optimalisatie biogas en beperkt zonne-energie).

5. Digitalisering en informatiemanagement

Er is jaarlijks een beperkt investeringsbedrag beschikbaar voor digitalisering en voor informatiemanagement in de afvalwaterketen.

6. Grondstoffen en circulaire economie

De investering in 2020 betreft (afronding van) het grondstoffenproject Kaumera. In de planperiode is investeringsruimte opgenomen voor projecten op het gebied van circulair bouwen.

Totale lasten Afvalwaterketen

De getoonde investeringen maken deel uit van de totale kosten voor de afvalwaterketen. Naast de kapitaallasten - die het gevolg zijn van de investeringen - bestaan deze uit personele lasten en uit overige lasten. De totale kosten omvatten alle taken voor de instandhouding en de ontwikkeling van de afvalwaterketen in ons gebied.

<i>in € mln.</i>	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Kapitaalslasten	15,1	15,1	15,5	15,7
Personeelslasten	9,9	10,3	10,6	11,0
Overige lasten	27,6	28,1	28,8	29,4
Onvoorzien	0,5	0,6	0,6	0,6
Totale lasten	53,1	54,0	55,4	56,7

6. Bedrijfsvoering

Om actief op de ontwikkelingen binnen en buiten het waterschap te kunnen inspelen moet jaarlijks bijgestuurd worden op onze werkprocessen en op de organisatie. Ontwikkelingen die effect hebben op de kosten worden hierna toegelicht.

I-Strategie en informatiemanagement

Het waterschap heeft in 2018 een i-strategie opgesteld om richting te geven aan de (landelijk) gevraagde digitale transformatie. Hoofdlijnen van onze inzet en aanpak zijn:

- verdere digitalisering van onze (overheids)dienstverlening
- waterinformatie organiseren als dienst
- benutten van technologische ontwikkelingen voor innovatie in onze primaire processen
- ondersteunen van het digitale verandervermogen van de organisatie.

Eén van de instrumenten voor uitvoering is ons programma i-adapt dat gericht is op het faciliteren van innovaties met technologie en het vergroten van kennis en vaardigheden op digitaal gebied.

Digitalisering van de (overheids)dienstverlening

De digitalisering van onze (overheids)dienstverlening wordt inhoudelijk voornamelijk gestuurd door landelijke wetgeving. Deze richt zich o.a. op geautomatiseerde uitwisseling van gegevens en informatie tussen overheden en op het verplicht beschikbaar stellen van openbare informatie in de vorm van open data.

In het kader van de Omgevingswet werken wij verder aan digitalisering van onze processen rond planvorming, regelgeving en vergunningverlening. Ook wordt gewerkt aan een open portaal waar burgers en bedrijven digitaal zaken kunnen doen met het waterschap.

Daarnaast wordt continue gewerkt aan informatieveiligheid en digitale weerbaarheid. In 2020 willen wij het, overheidsbreed afgesproken, basisbeveiligingsniveau gerealiseerd hebben.

Waterinformatie en -communicatie

Waterinformatie wordt een nieuw product van het waterschap. Wij zetten in op excellent gegevensbeheer om de kwaliteit van de door ons te verstrekken informatie te waarborgen.

In 2018 is een start gemaakt met het communicatieprogramma Weet van Water. De eerste gemeenten zijn hier inmiddels op aangehaakt, waardoor wij gezamenlijk communiceren over klimaat onder de vlag van Weet van Water. De komende jaren willen wij onder deze noemer met zoveel mogelijk partijen in ons werkgebied de samenwerking opzoeken.

Omgevingswet

Het waterschap wil tijdig 'Omgevingswet proof' zijn, dus voor de inwerkingtreding van de wet op 1 januari 2021. Wij werken hiervoor al enige tijd aan een implementatietraject. Er zijn in de afgelopen periode acht deelprojecten geformuleerd, aangestuurd door een uitvoeringsmanager. De komende tijd wordt naast deze 'harde' kant, ook aandacht besteed aan de 'zachte' kant van de implementatie: het werken volgens de principes van de wet. Hierbij gaat het om het stimuleren van participatie, anders werken, centraal stellen van organisatiewaarden en aansluiting bij een nieuwe visie op dienstverlening.

Extern gaat het zowel om het versterken van de samenwerking tussen 'overheid en samenleving' als om die tussen het waterschap en andere overheden, zowel op inhoud als op proces. We hebben dit jaar initiatief genomen voor een eerste 'Omgevingscafé' waarin we samen met de provincie Gelderland en onze gemeenten de kansen op verbinden van visies en plannen verkennen.

De implementatie van de Omgevingswet heeft naast een (al opgenomen) investeringsuitgave ook gevolgen voor de jaarlijkse exploitatie. Een voorstel voor een jaarlijkse bijdrage aan het landelijke digitale stelsel Omgevingswet (DSO) wordt nog voorgelegd.

Huisvesting

Gestaag wordt verder gewerkt aan het oplossen van de problemen met de vloerconstructie in ons hoofdgebouw. Dit najaar wordt hierover een bouwkundig advies verwacht. Op basis hiervan wordt een plan van aanpak gemaakt, waardoor ook zicht ontstaat op de te maken kosten, waarvoor t.z.t. een voorstel wordt voorgelegd. Parallel hieraan loopt een traject voor het vernieuwen van ons huisvestingsconcept, gericht op een flexibel en functioneel gebruik van ons gebouw. Er wordt uiteindelijk één plan voorgelegd voor de werkzaamheden aan de vloeren en aanpassing van het ruimtegebruik.

Strategische personeelsplanning

Het waterschap staat voor een aantal grote opgaven: de hoogwaterveiligheid met zeer grote projecten, de digitale transformatie, schoon water, energieneutraliteit, circulaire economie, klimaatadaptatie, de landelijke opgaven op het gebied van privacy, transparantie en dataveiligheid, het voldoen aan richtlijnen voor duurzame inkoop en het invoeren van de Omgevingswet. Om in personele zin goed gesteld te staan voor deze opgaven wordt voorgesteld om vanaf 2020 een formatieve groei van ruim 15 FTE te realiseren en om 6 FTE vanuit de flexibele schil vast in dienst te nemen. Hieronder volgt een toelichting op de gewenste extra formatie. De gevolgen voor de lasten staan in paragraaf 7.

Inzet op strategische thema's en management

Voor het realiseren van de opgaven uit het WBP en Bestuursakkoord is aanvullende inzet noodzakelijk op strategisch niveau. Het gaat hierbij om uitbouw van het klimaatbeleid (droogte), het HWBP en innovaties op het gebied van zuiveren (schoon water) en de circulaire economie. Voor het HWBP is daarnaast opbouw nodig van een projectsecretariaat. Voor het Zuiveringsbeheer is extra inzet nodig in procesmanagement en informatiemanagement.

Vergunningverlening en Handhaving

Bij Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving is extra inzet nodig voor het toezicht op de meet- en tabelbedrijven. Daarnaast is capaciteit nodig voor nieuwe ontwikkelingen zoals invoering van een nieuw VTH-zaaksysteem, Omgevingswet en de I-strategie.

Onderhoud en beheer

Voor de ontwikkeling en uitvoering van het meetprogramma baggeren is extra inzet nodig. Dit geldt ook voor de procesautomatisering van de technische installaties, zowel binnen de afvalwaterketen als voor het watersysteem.

Bedrijfsvoering

In de ondersteunende functies is vanwege wettelijke verplichtingen extra capaciteit nodig. Dit betreft inzet voor gegevensbescherming (AVG), voor Arbo-, kwaliteits- en milieubeleid (KAM), voor personeel- en organisatie (P&O) en voor informatievoorziening (ICT).

7. Financiële verkenning en meerjarenraming

In dit hoofdstuk worden de relevante financiële ontwikkelingen verkend met hun gevolgen voor het waterschap. Het gaat hierbij zowel om gevolgen voor de lasten, als voor de baten. De verkenning leidt tot voorgestelde kaders voor de komende begroting en een bijgestelde financiële raming voor de komende periode.

Ontwikkeling financieel-economische parameters (lasten)

De ontwikkeling van de financiële parameters inflatie, personeelslasten en rente wordt hieronder weergegeven. Voor deze gegevens is o.a. uitgegaan van de cijfers van het Centraal Planbureau (CPB). Bij het opstellen van de komende begroting en meerjarenraming zullen deze opnieuw op actualiteit worden getoetst.

Inflatie

Het inflatiecijfer vertoont een licht stijgende lijn van 1,6% in 2020 naar 2,0% in 2023. Dit is gebaseerd op de laatst bekende inschatting van het CPB.

Rente

De rekenrente daalt naar verwachting van 2,3% in 2020 naar 2,0% in 2023, voornamelijk door herfinancieren van leningen tegen een lager tarief. De rekenrente is een door ons berekende rente op basis van alle uitstaande leningen.

Investeringsraming

Periodiek wordt een analyse gemaakt van de voortgang van de voorbereiding en realisatie van voorgenomen projecten binnen de programma's. In deze perspectievennota is uitgegaan van de meest actuele investeringsraming, zoals die ook is opgenomen in de Bestuursrapportage 2019-1.

Netto Investeringsraming WRIJ 2020-2023

bedragen in € mln.

	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Programma Watersystemen	8,4	8,8	9,1	9,0
Programma Veiligheid	9,6	8,3	7,6	8,3
Programma Afvalwaterketen	12,2	13,4	14,1	13,0
Totaal	30,2	30,5	30,8	30,3
Huidige PPN 2019-2021	30,3	29,4	29,5	

Personeelslasten:

Voor de personele lasten wordt uitgegaan van een jaarlijks autonome stijging van 3%. Deze raming moet als behoudend worden gezien. De huidige arbeidsvoorwaardenregeling voor waterschapspersoneel (SAW) loopt per 31 december a.s. ten einde. Te verwachten is dat er druk op de loonkosten ontstaat, ook in het licht van recent afgesloten Cao's voor o.a. gemeenteambtenaren. Daarnaast geeft de dekkingsgraad van het pensioenfonds ABP reden tot zorg. Tot slot zullen door de effecten van de Wet Arbeidsmarkt in Balans de kosten van inhuur naar verwachting toenemen.

Het realiseren van het geheel van opgaven is niet mogelijk zonder een uitbreiding van personeel voor 2020. Ook wordt met oog op leeftijdsopbouw en technische vragen, ingezet op het stimuleren van inzet vanuit het MBO. Dit samen vertaalt zich naar € 1,1 mln. per jaar aan extra netto uitgaven. Verder wordt voorgesteld om een aantal functies die al langdurig in de flexibele personele schil zijn opgenomen over te zetten naar de vaste formatie. Dit heeft tot gevolg dat er een lichte kostendaling te zien is om de reden dat inhuur in veel gevallen duurder is dan vast personeel.

Overige lasten

Binnen elk van de drie programma's voorzien wij een stijging in de overige lasten. Een deel van de stijging in overige lasten is in de Bestuursrapportage 2019-1 opgevoerd. Een groot deel van deze stijging is onvermijdelijk en werkt structureel door in de komende jaren. Dit geldt bijvoorbeeld voor uitgaven op het gebied van ICT, door stijgende kosten voor licenties en apparatuur, en deelnemen aan regionale en landelijke samenwerkingsverbanden. Een ander deel is het gevolg van beleidskeuzes, bijvoorbeeld de uitbreiding van monitoring waterkwaliteit en waterkwantiteit. Deze hebben ook een structureel karakter. Daarnaast zijn er kostenposten die eenmalig of voor een kortere periode van kracht zijn en daarna weer wegvallen.

Onzekerheden en risico's

Van een aantal ontwikkelingen is nog niet bekend wat de impact is op de kostenontwikkeling. Deze zijn daarom nog niet in de ramingen meegenomen, maar kunnen op termijn wel tot kosten leiden. In het kort betreft dit de volgende zaken:

- Kosten voor aanpassing van de vloerconstructie van ons hoofdkantoor te Doetinchem,
- Kosten vanwege de mogelijk opheffing van de vrijstelling van de heffing op het zuiveringsslib van de RWZI's.
- Uitkomsten van onderhandelingen over nieuwe arbeidsvoorwaardenregeling, vanaf 31 december 2019.

Ontwikkeling financieel-economische parameters (baten)

De verwachte ontwikkeling van de omvang van de belastingeenheden wordt hieronder weergegeven en is gebaseerd op inzichten vanuit de eigen organisatie en prognoses van het gemeenschappelijk belastingkantoor GBLT.

Aantal VE's

Op grond van de conjunctuur wordt een stijging van de VE's bij bedrijven verwacht. De VE's bij woonruimten laten een licht stijgend beeld zien op basis van de verwachte bevolkingsopbouw in de komende jaren. De groei bij woonruimten is gemiddeld jaarlijks 0,3%. Bij bedrijven is dit in het jaar 2020 5,7%, in de jaren daarna 0,3%. De totale stijging van alle VE's komt in 2020 uit op 2% en voor de jaren daarna op 0,3%.

Watersysteembeheer

De prognose voor de ontwikkeling van de gebouwde eigendommen (WOZ-waarde) is gebaseerd op gegevens van de Waarderingskamer. Voor de komende jaren lijkt het prijspeil op de woningmarkt verder te groeien. Voor 2020 wordt uitgegaan van een stijging 4% en in de jaren daarna van 3%.

Voor de vervuilingseenheden met betrekking tot bronningen (grondwateronttrekking) verwachten wij een jaarlijks volume van 8.500 VE's.

Eind 2018 heeft de Hoge Raad uitspraak gedaan waaruit blijkt dat alleen het verharde oppervlak onder de tariefdifferentiatie 'wegen' valt. Aan de hand van deze uitspraak zijn de ramingen voor ongebouwde eigendommen aangepast. Ongeveer 5.300 hectare verschuift van 'wegen' naar 'ongebouwde eigendommen'. Per saldo heeft dit een neerwaarts effect op de verwachte belastingopbrengsten.

Oninbaar & kwijtschelding

De omvang van oninbaar en kwijtschelding zijn geïndexeerd op basis van de tariefstijging met ingang van 2019. Voor oninbaar is dit een aanneme op basis van de ervaringscijfers van afgelopen jaren. De grondslag voor kwijtschelding is gebaseerd op de 100% norm van de bijstand (bestaand beleid).

Dividend

In 2019 is voor het eerst sinds 2011 weer dividend ontvangen (€ 2 mln.) Vanaf 2020 rekenen wij met een dividend van jaarlijks € 4 mln. Deze is in Bestuursrapportage 2019-1 anders dan voorheen gepresenteerd. Nu wordt eerst het operationeel financieel resultaat (per taak) getoond en daarna wordt het dividend van de NWB in het resultaat meegerekend. In deze perspectievennota is deze lijn doorgezet.

Tariefontwikkeling

In de eerdere ramingen werd uitgegaan van 3% tariefstijging over het tarief van het voorgaande boekjaar. Hierdoor wordt de stijging van het voorgaande jaar meegenomen. Op basis van het nieuwe bestuursakkoord wordt gerekend met het basisjaar 2019, waardoor de stijging van het voorgaande jaar niet meetelt. Per saldo is de stijging van de opbrengsten daardoor minder dan in de eerdere meerjarenramingen.

Afschrijvingsbeleid

In het bestuursakkoord is opgenomen dat het college in 2020 komt met een voorstel over de afschrijvingstermijn van de jaarlijkse bijdrage aan het HWBP, als onderdeel van het planmatig afbouwen van onze schuldpositie. Het voorstel voor het omgaan met afschrijvingen vergt de nodige voorbereiding waarbij diverse varianten zullen worden bekeken.

Meerjarig financieel perspectief

Het meerjarig perspectief is opgesteld met als uitgangspunt de opgaven uit het waterbeheerplan en het bestuursakkoord, uit te voeren binnen de aangegeven financiële kaders. De verwachte positieve resultaten worden op grond van het duurzaam financieel beleid (DFB) toegevoegd aan de bestemmingsreserve DFB.

In onderstaande tabellen zijn de geactualiseerde baten en lasten samengevat.

Financieel perspectief taak Watersysteembeheer

<i>in € mln.</i>	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Baten	47,5	49,7	52,0	54,3
Lasten	50,3	51,7	53,3	54,8
Operationeel resultaat	-2,9	-2,0	-1,3	-0,5
Dividend NWB	4,0	4,0	4,0	4,0
Resultaat voor bestemmen	1,1	2,0	2,7	3,5
Bestemming DFB	1,1	2,0	2,7	3,5
Resultaat na bestemmen	0,0	0,0	0,0	0,0
Vrij inzetbare reserve per 01-01	3,0	3,0	3,0	3,0
Toevoeging/onttrekking reserve				
Vrij inzetbare reserve per 31-12	3,0	3,0	3,0	3,0
Bestemmingsreserve DFB 31-12	2,1	4,1	6,8	10,3

Financieel perspectief taak Zuiveringsbeheer

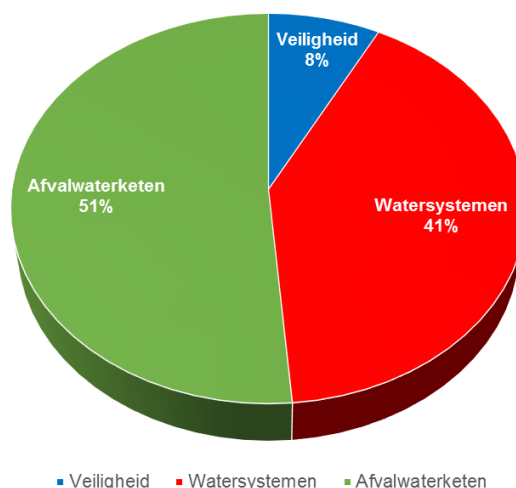
<i>in € mln.</i>	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Baten	53,4	55,2	56,9	58,7
Lasten	53,1	54,0	55,4	56,7
Operationeel resultaat	0,3	1,2	1,5	2,0
Dividend NWB	0,0	0,0	0,0	0,0
Resultaat voor bestemmen	0,3	1,2	1,5	2,0
Bestemming DFB	0,3	1,2	1,5	2,0
Resultaat na bestemmen	0,0	0,0	0,0	0,0
Vrij inzetbare reserve per 01-01	0,8	0,8	0,8	0,8
Toevoeging/onttrekking reserve				
Vrij inzetbare reserve per 31-12	0,8	0,8	0,8	0,8
Bestemmingsreserve DFB 31-12	2,0	3,1	4,6	6,6

Netto lasten 2020 per programma

De lasten per programma zijn, na aftrek van subsidies, vergoedingen en/of andere bijdragen, ook als volgt weer te geven:

<i>in € mln.</i>	
Programma	Raming 2020
Veiligheid	8,0
Watersystemen	42,3
Afvalwaterketen	53,1
Totale lasten	103,4

Netto lasten 2020 per programma

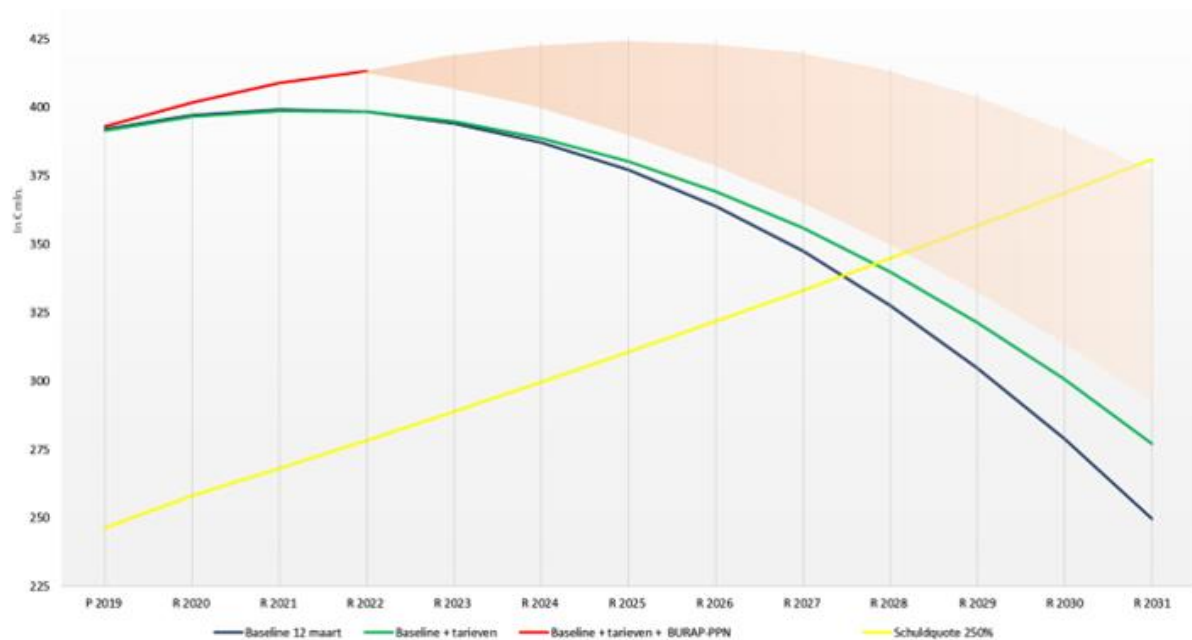
Ontwikkeling weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is gebaseerd op een risico-inventarisatie waarbij gekeken is naar de mogelijke risico's die het waterschap loopt en wat de financiële impact daarvan zou zijn. Vervolgens wordt gekeken naar de kans dat dit risico zich voordoet en op basis van die analyse is een weerstandsvermogen bepaald. De laatste keer dat het weerstandsvermogen op deze manier is bepaald is in 2018 geweest. Hierbij is de uitkomst dat Waterschap Rijn en IJssel een weerstandsvermogen van € 2,674 mln. aan moet houden. Dit bedrag is reeds in eerdere jaren in de reserve geplaatst.

Ontwikkeling schuldpositie

In onderstaande grafiek is aangegeven hoe de schuldpositie zich ontwikkelt op basis van de laatst vastgestelde begroting (maart 2019), de gewijzigde tariefstelling (Bestuursakkoord) en het verloop van de lasten zoals voorgesteld in deze Perspectievennota. Daar waar de gele lijn wordt gekruist is de schuldquote 250%.

De ontwikkeling van de schuldpositie is na het jaar 2022 weergegeven met een bandbreedte omdat er nog ontwikkelingen kunnen plaatsvinden die een impact hebben op de schuldquote.

Opmaat naar begroting en meerjarenraming

Met inachtneming van het geschetste meerjarig financieel perspectief zullen per taak de volgende lasten (exclusief de dividendinkomsten NWB) en investeringsvolumes als uitgangspunt worden gehanteerd bij het opstellen van de Begroting 2020:

- netto lasten voor de taak Watersysteembeheer (programma's Watersystemen en Veiligheid): € 50,3 mln., bij een investeringsvolume van € 18,0 mln.
- netto lasten voor de taak Zuiveringsbeheer (programma Afvalwaterketen): € 53,1 mln., bij een investeringsvolume van € 12,2 mln.